

مقاله پژوهشی: بررسی تأثیر ارزش‌های دینی و اخلاقی بر اصول جنگ در دفاع مقدس و جنگ‌های آینده (مطالعه موردی نزاجا)

گودرز تافته^۱، سجاد زارعی^۲

پذیرش مقاله: ۹۷/۱۱/۱۵

دریافت مقاله: ۹۷/۱۰/۰۷

چکیده

موفقیت در جنگ به عنوان یک پدیده‌ی مهم و پیچیده برای یک جامعه که با آن روبه‌رو شده بسیار مهم است. تجهیزات، نیروی کارآمد، اتخاذ تاکتیک‌های صحیح دفاعی و داشتن میل به پیروزی فاکتورهای مهم پیروزی در یک جنگ هستند. جمهوری اسلامی ایران با توجه به فرهنگ و آموزه‌های دینی و اخلاقی قوی همواره سعی در استفاده کارآمد از این فاکتور مهم را داشته، لذا با توجه به تجربیات به دست آمده از هشت سال دفاع مقدس اقدام به جذب و به‌کارگیری نیروی‌های مؤمن و متعهد و بانگیزه بالا در نیروهای نظامی خود از جمله نیروی زمینی ارتش جمهوری اسلامی ایران (نزاجا) نموده است. هدف از این تحقیق بررسی تأثیر ارزش‌های دینی و اخلاقی بر اصول جنگ در دفاع مقدس و همچنین جنگ‌های آینده نزاجا می‌باشد. این پژوهش از نوع کاربردی و با بهره‌گیری از روش موردی و زمینه‌ای انجام گردیده است، جمع‌آوری داده‌ها با استفاده از روش‌های کتابخانه‌ای و میدانی انجام و همچنین از روش توصیفی-تحلیلی برای تجزیه و تحلیل داده‌ها استفاده شده است نتایج به دست آمده از تحلیل آماری و رگرسیون خطی نشان می‌دهد که فرضیه مطرح شده مبنی بر تأثیر ارزش‌های دینی و اخلاقی بر اصول جنگ در دفاع مقدس و جنگ‌های آینده مورد پذیرش قرار گرفته است.

واژگان کلیدی: ارزش‌های دینی و اخلاقی، دفاع مقدس، جنگ‌های آینده، نزاجا، اصول جنگ

^۱دانش‌آموخته دکتری علوم دفاعی راهبردی دانشگاه عالی دفاع ملی (نویسنده مسئول) g1374reza@yahoo.com

^۲ کارشناسی ارشد مدیریت امور دفاعی دافوس ارتش جمهوری اسلامی ایران

مقدمه

جنگ در لغت یعنی نبرد، پیکار، کارزار و کشتار (دهخدا، ۱۳۶۴: ۲۵۴). در بیش جامعه‌شناختی فرهنگ جامعه، روابط درون‌گروهی، روند جامعه‌پذیری، اعتقادات و باورهای دینی و ایدئولوژیک با دیگر نهادها موجب افزایش یا کاهش گرایش جوامع به جنگ می‌گردد. در گرایش مارکسیست‌ها جنگ را نتیجه‌ی حتمی و اجتناب‌ناپذیر رقابت بین کشورهای سرمایه‌داری تعریف کرده‌اند که برای استعمار کشورهای ضعیف، دسترسی به بازارهای جهانی و کسب مواد اولیه‌ی ارزان و مرغوب با یکدیگر نبرد می‌کنند. ولی در اسلام این موضوع در قالب جهاد مطرح شده است. جهاد در لغت یعنی جهد (راغب اصفهانی، ۱۴۱۶: ۲۰) در اصطلاح جهاد را به بذل جان و مال با هدف بالا بردن و اعتلای کلمه اسلام و اقامه‌ی شعائر دینی بیان شده است (عاملی، ۱۴۱۲: ۸۰-۷۹). گرایشات فوق منجر به شکل‌گیری دو جبهه‌ی حق و باطل در حیات بشر گردیده است. جبهه‌ی حق: اللَّهُ وَلِيُّ الَّذِينَ آمَنُوا يُخْرِجُهُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ. خداوند دوست کسانی است که ایمان آورده‌اند و بیرون می‌آورد ایشان را از تاریکی‌ها (کفر) به سوی روشنایی هدایت می‌کند (بقره: ۲۵۷). جبهه‌ی باطل: وَالَّذِينَ كَفَرُوا أُولَئِكَ هُمُ الطَّاغُوتُ يُخْرِجُونَهُمْ مِنَ النُّورِ. و آنان که کفر ورزیدند دوستانشان گردن کشاند آن طاغوت را بیرون می‌آورند کافران را از روشنایی به سوی تاریکی‌ها (همان، ۲۵۷).

هراکلیتوس^۱ جنگ را یکی از مظاهر قانون حاکم بر جهان می‌داند و معتقد است: جنگ سرچشمه و زائیده‌ی فرمانروایی وجود است، قانون همگانی است و بنابراین بیدادگری نسبت و ضرورتی است که هستی بی آن پایدار نمی‌ماند (خراسانی، ۱۳۹۰: ۴۰-۳۹).

موفقیت در جنگ به‌عنوان یک پدیده که عزت و ذلت یک جامعه را محقق می‌سازد متأثر از عوامل متعددی از جمله ایمان، انگیزه، فرماندهی، روحیه‌ی عالی و ... می‌باشد. صاحب‌نظران حوزه‌ی جنگ و دفاع بر این باورند جهت اجرای صحیح تاکتیک‌های آفندی و ایجاد میل به پیروزی، ارزش‌های دینی و اخلاقی که ریشه در اعتقادات نیروها دارد منبع عظیم قدرت بوده و تأثیر بسزایی در اجرای آن دارد؛ زیرا ارزش‌های دینی و اخلاقی با ایجاد روحیه و انگیزه و انعطاف‌پذیری لازم قادر خواهد بود میل به پیروزی در زمان و مکان مناسب را ایجاد نماید (حسینی، ۱۳۷۶: ۱۴).

در این زمینه با توجه فرمایشات امام خامنه‌ای^(مدظله‌العالی) در صبحگاه مشترک و مراسم تحلیف دانشجویان دانشکده افسری که می‌فرمایند جمهوری اسلامی بیشترین اتکا را به نیروی انسانی مؤمن

^۱ Heraclitus

و فداکار و ایثارگر معطوف کرده است. امروز هم این رویکرد وجود دارد که قدرت دفاعی کشور بر پایه‌ی نیروی انسانی طراحی شده نه ابزار محور (امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، ۸۴/۰۸/۲۵). واقعیت این است که در طول هشت سال دفاع مقدس ۳۷۲ عملیات آفندی و پدافندی به وقوع پیوست که نیروی زمینی ارتش با شرکت در بیش از ۳۰۰ عملیات کوچک و بزرگ، حضور مستمر و پررنگ در جنگ تحمیلی داشته و نقش تعیین‌کننده و تأثیرگذار خود بر روند عملیات مختلف و کسب پیروزی‌های بی‌شمار را به اثبات رسانیده است و پس از جنگ و قبول قطعنامه، رزمندگان این نیرو دست از تلاش و کوشش در راستای حفظ آمادگی خود و امنیت داخلی برداشته و با حضور در مناطق مرزی به پاسداری از تمامیت ارضی کشور پرداخته و با فراگیری آموزش‌های جدید و ترسیم دکترین جدید در راستای جنگ‌های نامتقارن آینده همواره با بهره‌گیری از تجارب دفاع مقدس در پی رشد و افزایش توان رزمی خود در مقابل تهدیدات آینده بوده است (امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، ۸۴/۰۸/۲۵).

لذا با توجه به مطالب یادشده بالا نزاجا به‌عنوان یکی از نیروهای تأثیرگذار در طول ۸ سال دفاع مقدس جهت انجام بررسی میزان تأثیر ارزش‌های دینی بر اصول جنگ در طول ۸ سال دفاع مقدس و جنگ‌های احتمالی آینده در نظر گرفته شد.

اهمیت این تحقیق در مورد نیروی زمینی به‌عنوان یک نیروی کارآمد و یک نیروی بانگیزه‌ی دینی و الهی در طول دفاع مقدس را می‌توان بر اساس گفته‌های حضرت امام خمینی (رحمه‌الله‌علیه) و مقام معظم رهبری حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) تبیین نمود. امام خمینی (رحمه‌الله‌علیه) در کتاب [صحیفه نور فرمودند](#): نیروی زمینی قهرمان که در حقیقت در تمامی حوادث نوک پیکان حوادث ناجوانمردانه‌ی دشمن بوده، به‌حق چهره‌ی راستین و شکست‌ناپذیر و استوار خویش را در دفاع از مرزهای گسترده‌ی کشورمان نشان داد (امام خمینی (رحمه‌الله‌علیه)، ۱۳۶۹: ۶۹-۶۷). نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران دارای تجربه‌ی بسیار مهم و ارزشمند هشت سال دفاع مقدس هستند که باید این تجربه‌ی گران‌بها همواره موردبازنگری و استفاده قرار گیرد (امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در جمع فرماندهان ارشد نیروهای مسلح، ۱۳۹۱/۰۱/۱۶). این تحقیق با دو هدف عمده: بررسی تأثیر ارزش‌های دینی و اخلاقی بر اصول جنگ در دفاع مقدس و بررسی تأثیر ارزش‌های دینی و اخلاقی بر اصول جنگ در جنگ‌های آینده‌ی نزاجا انجام شده است. سؤال‌های تحقیق این تحقیق شامل موارد:

۱) ارزش‌های دینی و اخلاقی در دفاع مقدس بر اصول جنگ نزاجا چه تأثیری داشت؟
 ۲) ارزش‌های دینی و اخلاقی در جنگ‌های آینده بر اصول جنگ نزاجا چه تأثیری خواهند داشت؟ فرضیه اول: ارزش‌های دینی و اخلاقی بر اصول جنگ نزاجا در دفاع مقدس تأثیر داشته است.

فرضیه دوم: ارزش‌های دینی و اخلاقی بر اصول جنگ نزاجا در جنگ‌های آینده تأثیر دارد.

مبانی نظری

پیشینه شناسی

معین وزیری (۱۳۹۰) در تحقیقی با عنوان اصل دهم جنگ؛ نظریه‌ای جدید در باب اصول نه‌گانه جنگ، به بررسی اصول جنگ پرداخت و اعلام نمود، پایه و شالوده علم و هنر جنگ را که شامل عصاره قوانین و نظریه‌های نظامی ارزیابی شده و نتیجه تجربیات و آزمایشات پی‌درپی صحنه‌های جنگ می‌باشد و حاصل خون‌های ریخته شده و میراث عملیات نظامی قرون گذشته و حال به شمار می‌روند، تحت عنوان اصول جنگ نام‌گذاری نموده‌اند. لذا، هر کشوری بر مبنای تعریفی که از هرکدام از اصول جنگ دارد، برای خود اصولی چند را پذیرفته است که در عملیات نظامی برای نیل به پیروزی، آن‌ها را مدنظر قرار می‌دهد.

افشار (۱۳۹۰) در تحقیقی به بررسی راه‌های حفظ و انتقال فرهنگ ایثار و شهادت به نسل آینده پرداخت و اعلام نمود رسانه‌های گروهی از جمله رادیو و تلویزیون و مطبوعات و وسایل صوتی و تصویری و اطلاع‌رسانی نوین می‌توانند نقش قابل‌توجهی در تبلیغ و ترویج بسیاری از باورها و ارزش‌های فرهنگی داشته باشند.

نصیری و حسینی (۱۳۹۲) در تحقیقی با عنوان ارزش‌های اخلاقی مؤثر در سلامت سازمان از منظر کلام معصومان (علیه‌السلام)، باهدف بررسی ارزش‌های اخلاقی مؤثر در سلامت سازمان، با روش توصیفی - تحلیلی به مطالعه کلام معصومان (علیه‌السلام) پرداختند. نتایج تحقیق ایشان نشان داده است که از منظر معصومان (علیه‌السلام)، اخلاق فردی و حرفه‌ای، سلامت سازمان را ارتقا می‌بخشد.

محققان زیادی در خصوص ارزش‌های دینی و اخلاقی و اصول جنگ پژوهش کرده‌اند اما نتوانستند یک پژوهش کاملی در مورد تأثیر ارزش‌های دینی و اخلاقی بر اصول جنگ انجام دهند. لذا به‌منظور بررسی تأثیر ارزش‌های دینی و اخلاقی بر اصول جنگ در دفاع مقدس و بررسی تأثیر ارزش‌های دینی و اخلاقی بر اصول جنگ در جنگ‌های آینده‌ی نزاجا این مطالعه انجام پذیرفت.

در این بخش از نوشتار با توجه به موضوع تحقیق چهار حوزه‌ی دفاع مقدس، جنگ آینده، اصول نه‌گانه جنگ و ارزش‌های دینی و اخلاقی به‌صورت مختصر تشریح می‌گردد تا نقش ارزش‌های دینی و اخلاقی را در حوزه‌ی دفاع مقدس و جنگ آینده قابل تبیین و توصیف باشد.

دفاع مقدس: تفاوت میان جنگ و دفاع تفاوت در معنا و مفهوم آن است، نه در شکل ظاهری و عملی آن، چراکه از لحاظ اقدام و عمل یکی هستند. بنابراین دفاع و جنگ به لحاظ شکلی و ظاهری هر دو جنگ هستند، اما به لحاظ ماهیتی جنگ برای تحمیل اراده و دفاع برای جلوگیری از تحمیل اراده صورت می‌گیرد. دفاع عبارت است از وظیفه‌ی مقابله در برابر آسیب و تهدیدی که برای ساحت دین خدا یا جامعه‌ی اسلامی وجود دارد و باید آن را از جان، مال و ناموس مسلمانان دفع کرد (رستمی نسب، ۱۳۸۹: ۴۵-۳۴). حضرت امام خمینی (رحمه‌الله‌علیه) بارها بر این نکته تأکید داشتند که: جنگ ما دفاعی است و این دشمن است که به ما تهاجم کرده است، ما با کسی سر جنگ نداریم اما نمی‌توانیم در مقابل تجاوز دشمن یعنی ساکت بشینیم و تن به ستم بدهیم (امام خمینی رحمه‌الله‌علیه) صحیفه نور، ۱۳۶۹: ۴۶-۴۴).

اصول جنگ: هر عملی در زندگی متکی به اصولی است که برای رسیدن به نتیجه‌ی آن عمل ناگزیر باید از آن اصول پیروی کرد. اصولی که در جنگ به کار می‌رود خارج از شرح بالا نبوده و متکی به بررسی علل موفقیت و یا شکست‌های ناشی از آن است. از گذشته تاکنون زمان ثابت کرده که اصول جنگ با هرگونه ترقی و اختراعات در تکنیک و تاکتیک جنگ‌افزار تغییری ننموده و همیشه ثابت و پابرجاست، به‌طور خلاصه اصول جنگ را می‌توان چنین بیان نمود: اصول جنگ عبارت است از یک تعداد قواعد کلی که هدایت نبرد را به عهده دارد و یا اصول جنگ حقایق مسلمی هستند که حاکم بر میدان نبرد بوده و کاربرد به‌موقع و مؤثر آن‌ها در به دست آوردن موفقیت و پیروزی اثر قاطع دارد (معین وزیری، ۱۳۹۰، ۱۸-۱۷).

هر کشوری بر مبنای تعریفی که از هرکدام از اصول جنگ دارد، برای خود اصولی چند را پذیرفته است که در عملیات نظامی برای نیل به پیروزی، آن‌ها را مدنظر قرار می‌دهد. هیچ کشوری در جهان، اصول جنگ کشورهای دیگر را نفی نمی‌کند، یعنی نمی‌تواند نفی کند چون «اصل» تغییرناپذیر می‌باشد، اما می‌تواند تعریف دیگری برای آن منظور نماید. مفاد و محتوای تعریف است که نیت و تعبیر و منظور هر کشور را در مورد هر یک از اصول جنگ انتخاب‌شده توسط آن کشور، تعیین و روشن می‌نماید (معین وزیری، ۱۳۹۰، ۲۲-۲۱).

اصول جنگ حقایق مسلّمی هستند که حاکم بر جریان جنگ بوده و به کار بردن به جای آن‌ها در اعمال نظر فرماندهی و هدایت و موفقیت عملیات تأثیر بسزایی دارد. اصول جنگ عبارت است از بعضی قواعد دائمی که در هر دوره از ادوار تاریخ جنگ تغییرناپذیر بوده و به کار بردن آن‌ها باعث پیشرفت و پیروزی سرداران بزرگ عالم شده است (رسولی، ۱۳۸۹، ۱۱۵).

اصول جنگ موردقبول و پذیرش ارتش جمهوری اسلامی که به اصول نه‌گانه معروف است و همگی آن‌ها چه در هشت سال دفاع مقدس و چه از لحاظ منطق و نظری، پس از خاتمه جنگ مورد تأیید قرار گرفته‌اند، راهنمایی کلی طرح‌ریزی و اجرای جنگ را ارائه می‌دهند.

اصول جنگ موردقبول نزاجا که در حال حاضر به‌عنوان اصول پذیرفته‌شده جهانی در مراکز آموزشی تدریس می‌شود شامل:

۱. اصل هدف ۲. اصل تمرکز ۳. اصل صرفه‌جویی در قوا ۴. اصل مانور ۵. اصل غافلگیری ۶. اصل تأمین ۷. اصل سادگی ۸. اصل وحدت فرماندهی ۹. اصل آفند (سنبل، ۱۳۸۷، ۸-۴).

جنگ آینده: طی چندین دهه‌ی گذشته، شکل جنگ‌ها تغییر یافته است. شکل جنگ‌ها کلاسیک و جنگ بین دولت‌ها به سبکی که در زمان جنگ سرد در جریان بود متحول گردیده به طوری که دیگر دولت‌ها مجری انحصاری جنگ‌ها نیستند و به جای آن‌ها بازیگران غیردولتی در قالب جنگ‌سالاران محلی و گروه‌های چریکی وارد صحنه شده‌اند. آلون تافلر معتقد است درگیری اصل قرن بیست و یکم نوعی درگیری عمیق و همه‌جانبه بین تمدن موج سوم (اطلاعات و ارتباطات) با موج دوم (تمدن‌های صنعتی) و موج اول (انقلاب کشاورزی) می‌باشد. از نظر تافلر شروع جریان موج سوم با جنگ آمریکا علیه عراق (به حمایت کویت) و با نام طوفان صحرا آغاز شد که می‌توان آن را اولین جنگ بین سیستم‌های نظامی موج سوم با یک ماشین نظامی کهنه‌ی موج دومی نام برد (۱۳۸۵: ۲۶-۲۵). جنگ آینده به‌تمام‌معنا یک جنگ عمومی خواهد بود که زمان شروع آن را دقیقاً نمی‌توان پیش‌بینی کرد و در مقایسه با جنگ‌های گذشته با سرعت و شدت بیشتری و به‌طور غافلگیرانه آغاز خواهد شد. بنابراین، صاحب‌نظران نام‌های متعدد و متفاوتی برای جنگ‌های آینده برگزیده‌اند: از جمله جنگ کامل، رایانه‌ای، فناوری، بی‌پایان، فوق مدرن، موج سوم، پست مدرن و... اما واژه یا نام نبرد ناهمگون از جمله اسامی با کاربرد فراوان برای جنگ‌های آینده می‌باشند.

اسکلتون^۱ عقیده دارد: جنگ ناهمطراز عبارت است از اندیشیدن، سازمان‌دهی کردن و انجام عملیات متفاوت از آنچه دشمن انجام می‌دهد، به‌منظور به حداکثر رساندن برتری‌های خود با بهره‌برداری از نقاط ضعف دشمن، این پدیده از آنجا برمی‌خیزد که یک نیرو توانایی‌های نوینی را به کار گیرد که نیروی دشمن نتواند آن‌ها را تصور کند یا درک کند (افتخاری و کامکار، ۱۳۸۷: ۳۶-۳۴). تاکنون تعریف‌های گوناگونی از جنگ ناهمطراز ارائه شده است: مانند منصفانه نجنگیدن خصم، یا درگیری میان دونیروی نامتجانس: مانند درگیری میان نیروی هوایی با نیروی زمینی و یا مانند عدم برابری و عدم همطرازی نظامی بین طرف‌های درگیر در یک صحنه جنگ، یک درگیری خارج از اصل و قاعده پذیرفته شده در جنگ‌های کلاسیک، برخورد منطقی با شرایط، زمان که می‌دانیم به‌هیچ‌وجه نمی‌توان از طریق مرسوم و شیوه‌های جنگ کلاسیک دشمن را مغلوب کرد (کریمی، ۱۳۸۴: ۱۴-۱۲).

ارزش‌های دینی و اخلاقی: دستورات و احکام هر دین متناسب با زمان تشریح خود بوده است و همیشه با آمدن دین بعدی، دین قبلی منسوخ می‌شده است ولی اسلام کامل شونده و آخرین دین آسمانی بشر است که بعد از آن، دین دیگری از طرف خداوند فرستاده نشده و نخواهد شد. اسلام در اصطلاح بر شریعت پیامبر خاتم (ص) اطلاق شده است. یکسری از شاخصه‌های ارزش‌های دینی و اخلاقی شامل روحیه شهادت‌طلبی، شجاعت، صداقت و راست‌گویی، صبر و پایداری، اطاعت‌پذیری، حفظ اسرار، اخلاق نیکو، ایمان به خدا و ایثار و ازخودگذشتگی است. به همین منظور مطالعه در این زمینه و شناخت این ارزش‌ها و نیز ترویج آن همواره باید در دستور کار نیروهای مسلح از جمله نزاجا قرار گیرد و بتواند آن‌ها را به‌درستی در بین کارکنان خود اشاعه دهد، هرچند در این مورد کارهای بسیاری صورت گرفته ولی هنوز به تلاش و مطالعه در این زمینه نیاز جدی احساس می‌شود.

مفهوم‌شناسی

در این پژوهش جهت جمع‌آوری نظرات جامعه پیرامون نقش ارزش‌های دینی و اخلاقی بر اصول جنگ در دفاع مقدس و جنگ‌های آینده شاخص‌هایی تعریف شد. این شاخص‌ها (ارزش‌های دینی و اخلاقی) پس از بررسی اسناد و مدارک (منابع) و همچنین مصاحبه با نخبگان ارتش جمهوری اسلامی ایران و افراد خبره و همچنین بیانات حضرت امام خمینی (رحمه‌الله‌علیه) و همچنین حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) تدوین گردید.

تعریف مفهوم ارزش: ارزش در لغت، به معنای قیمت، بهاء، ارج، شایستگی و زیندگی است. ارزش در هر یک از مسائل اجتماع، اقتصاد، فرهنگ، دین، حقوق و اخلاق دارای معنای خاص است.

ارزش‌های اسلامی در مفهوم عام و گسترده عبارت است از آنچه از نظر دین مقدس اسلام مطلوب و سودمند است؛ ولی گاه از ارزش‌های اسلامی، معنای خاصی اراده می‌شود و در مفهوم خاصش یعنی آن ارزش‌هایی که اسلام مطلوب و ارزشمند بودن آن‌ها را در عرصه اخلاق به رسمیت شناخته است. از این رو، منظور از ارزش‌های اسلامی به‌عنوان یکی از عوامل معنوی و فرهنگی دفاع مقدس، مهم‌ترین ارزش‌های اخلاقی است که رزمندگان اسلامی در دوران دفاع مقدس، به آن‌ها آراسته بودند (نقی زاده، ۱۳۸۰، ۱۵). دامنه تأثیرگذاری فرهنگ و معنویات جبهه با پیچیدن آوازه‌اش در میان دیگر جوامع مسلمین، خاصه در لبنان و افغانستان و کشورهای منطقه خلیج فارس گسترده گردید (همان، ۱۱-۱۰). تأثیر عمیق فرهنگ دفاع مقدس در زندگی مردم و در کنه باور و اعتقادات مذهبی امت مقاوم و حزب‌الله انکارپذیر نیست. اهمیت این موضوع وقتی بیشتر نمایان می‌شود که ببینیم مقام معظم رهبری نیز در فرمایشات گوهربارشان مدام بر این موضوع تأکید دارند. «می‌بایست این فرهنگ با جدیت تمام در سیاست‌ها و برنامه‌ریزی‌های فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی کشور لحاظ و تثبیت گردد. بر همین اساس باید با آفت‌ها و ضد ارزش‌های فرهنگ دفاع مقدس که رفاه‌طلبی و راحت‌طلبی و دنیاخواهی است، مقابله کرد (همان، ۱۶-۱۴).

اخلاق نیکو: اخلاقی حالتی نفسانی است که بدون نیاز به تفکر و تأمل آدمی را به سمت انجام کار حرکت می‌دهد. برخی از دانشمندان معاصر، افعالی را که انسان به سبب باور درونی انجام می‌دهد اما انجام آن به آسانی و بدون فکر نیست بلکه با زحمت و سختی همراه است و هنوز از ملکه‌ی نفسانی نشأت نگرفته است فعل اخلاقی دانسته‌اند؛ زیرا باور دارند که آن افعال برای رسیدن به مقصد (قرب الهی) تأثیرگذارند. (مکارم شیرازی، ۱۳۷۴: ۵۸-۵۶؛ مصباح یزدی، ۱۳۸۶: ۹۲-۸۹).

ایمان به خدا: ایمان از ماده‌ی امنو مصدر باب افعال به معنای اعتقاد، گرویدن، تصدیق و انقیاد است. (ابن منظور، ۱۴۰۸: ۷۰-۶۹). در تعریف ایمان می‌توان گفت: ایمان، اعتقاد و اطمینان قلبی کامل و روشن به یک مطلب، شخص، فکر و یا یک مسلک در دین است. علامت ایمان این است که فرد مؤمن حتی از مرگ در این راه نگرانی ندارد و آن را شهادت در راه خدا می‌داند و از آن استقبال می‌کند. مقام معظم رهبری الگوی اقتدار در نظام اسلامی را متکی بر ایمان، اعتقاد به خدا و تلاش مخلصانه در راه آرمان‌های والا دانستند (امام خامنه‌ای^(مدظله‌العالی)، ۸۹/۰۷/۲۲). ایشان در چهارمین آیین مشترک دانش‌آموختگی و تحلیف دانشجویان دانشگاه‌های افسری ایران تأکید کردند: نیروهای مسلح با اتکا بر ایمان توانسته‌اند در تولید تجهیزات نظامی به پیشرفت‌های قابل توجهی

دست یابند. ایشان نیروهای مسلح را از پایه‌های اقتدار هر کشوری خواندند و تأکید کردند لازمه‌ی اقتدار واقعی در نیروهای مسلح، همراه شدن ایمان، بصیرت، عزم راسخ و احساس مسئولیت واقعی در کنار نیروی انسانی مجهز به آموزش‌های روز و تجهیزات پیشرفته است (امام‌خامنه‌ای^(مدظله‌العالی)، ۹۳/۰۸/۲۶).

صبر و پایداری: صبر در لغت به معنای حبس و بازداشتن است. هرگاه کسی خویش را از فعلی اختیاری بازدارد صبر کرده است (دهخدا، ۱۳۶۴، ۱۸). بنابراین صبر در معنای آن می‌تواند این‌گونه تعریف شود: بازداشتن خود از عملی که مانع رسیدن به هدف و یا موجب تأخیر در رسیدن به هدف می‌شود (خواجه نصیر الدین طوسی، ۱۳۷۳: ۲۶۹-۲۶۸). اهمیت صبر از دیدگاه امام^(رحمه‌الله‌علیه) هم بسیار مهم بود و در سخنان خود به آن اشاره می‌نمودند و در یکی از بیانات خود فرمودند: نفسی که دارای ثبات باشد، از ناملايمات روحی از حوصله بیرون نرود و در مقابل ناگواری‌ها پابرجا بایستد و از طمأنینه و ثبات او کاسته (امام خمینی^(رحمه‌الله‌علیه)، ۱۳۶۹: ۴۶-۴۵).

روحیه‌ی شهادت‌طلبی: یکی از بهترین و حیات‌بخش‌ترین سرمایه‌هایی که در تاریخ تشیع وجود دارد شهادت‌طلبی است (شریعتی، ۱۳۷۱: ۳۸۶) در فرهنگ اسلامی شهادت مرگی نیست که به کسی تحمیل شود؛ شهادت مرگ دلخواهی است که مجاهد با آگاهی و منطق و شعور و بیداری و بینایی خویش انتخاب می‌کند. امام علی^(علیه‌السلام) می‌فرماید: به خدا قسم اگر شهادت را در پیکار با دشمن نمی‌داشتم، بر مرکب خود سوار می‌شدم و از میان شما کوچ می‌کردم و تا باد شمال و جنوب بوزد در جستجوی شما نمی‌پرداختم (لایقی، ۱۳۷۱: ۲۸۵). امام خمینی^(رحمه‌الله‌علیه) این شاخصه را این‌چنین تبیین می‌فرماید: شهدا شمع محفل دوستان‌اند. شهدا در قهقهه مستانه‌شان و در شادی وصولشان عند ربهم یرزقون هستند. فرهنگ شهادت‌طلبی به واسطه ریشه و خاستگاه‌های تاریخی خود، نوعی فرهنگ دینی و ملی است و می‌تواند نسخه شفابخشی برای حفظ تمامیت ارضی کشور در مقاطع متفاوتی باشد (زمانی محبوب، ۱۳۸۷: ۴۶-۴۵).

اطاعت‌پذیری: اطاعت‌پذیری در قرآن و زبان عربی، با واژه‌ی اطاعه نشان داده می‌شود و در فارسی به مفهوم پذیرش فرمان دیگری است. اطاعت‌پذیری از فرمانده از منظر امام مورد سفارش قرار گرفته و از اندیشه‌های مهم ایشان بود و در سخنان می‌فرماید: اطاعت‌پذیری با این تفسیر که چون رعایت سلسله‌مراتب، الگوی تمام‌عیاری از جهت معنوی و تخصصی به حساب می‌آید و از آنجا که مافوق، از نظر شجاعت، برجسته‌ترین افراد مجموعه خود است، اطاعت‌پذیری از او تکلیف

است و امام راحل به تعبیری فرماندهان را اولی الامر دانسته‌اند (اندیشه‌های نظامی امام، ۱۳۹۳، ۵۶). اطاعت و فرمان‌پذیری از رهبری و فرمانده در جهاد فی سبیل الله، اهمیت ویژه‌ای دارد و موجب تقویت اراده و پیروزی بر دشمن خواهد شد. رمز پیروزی بر دشمن اطاعت از رهبری است (مصباح یزدی، ۱۳۸۶: ۱۰۶-۱۰۴).

صداقت و راست‌گویی: در لغت به معنای راست گفتن، درست گفتن و صدق است. در معنای اصطلاحی: هر فعل و قولی که مطابق با واقع باشد و در فرهنگ اسلامی از اشرف صفات لسانی و رئیس اخلاق کریمه که آیات و احادیث زیادی به آن سفارش می‌کنند (دهخدا، ۱۳۶۴: ۲۴۵). راست‌گفتاری و سخن خلاف واقع به زبان نیاوردن، شناخته‌شده‌ترین نوع صدق و نخستین مرتبه‌ی آن است و در حدیثی از امیرالمؤمنین آمده است: کسی که سخنانش راست باشد مقامش شکوهمند گردد (تمیمی آمدی، ۱۳۷۳: ۲۹۶).

شجاعت: شجاعت یا دلیری به معنای ازجان‌گذشتگی و دلاوری در کارزار است. شجاعت در لغت به معنای قوت قلب داشتن به هنگام سختی است (ابن منظور، ۱۴۰۸: ۶۷). از جمله عواملی که در پیروزی و موفقیت‌ها نقش کلیدی داشته و دارد، شجاعت و دلاوری است. انسان‌های بزرگ در راه رسیدن به اهداف بلند و آرمان‌های مقدس خود نه تنها سختی‌ها و ناملایمات را به جان می‌خرند، بلکه تمام آنچه دارند و حتی جان خود را با عشق و ایمان فدا می‌کنند و حقیقت کلمه در کام هر سختی و هنگامه هر میدان پرخطر فرو می‌روند. شجاعت فضیلتی مهم است به گونه‌ای که قرآن شریف آن را اساس حکومت الهی دانسته و آن را مورد محبت و عنایت خاص قرار داده است. البته خدا آن مؤمنان را که در صف جهاد مانند سد آهنین همدست و پایدارند، بسیار دوست می‌دارد. (الصف: ۴).

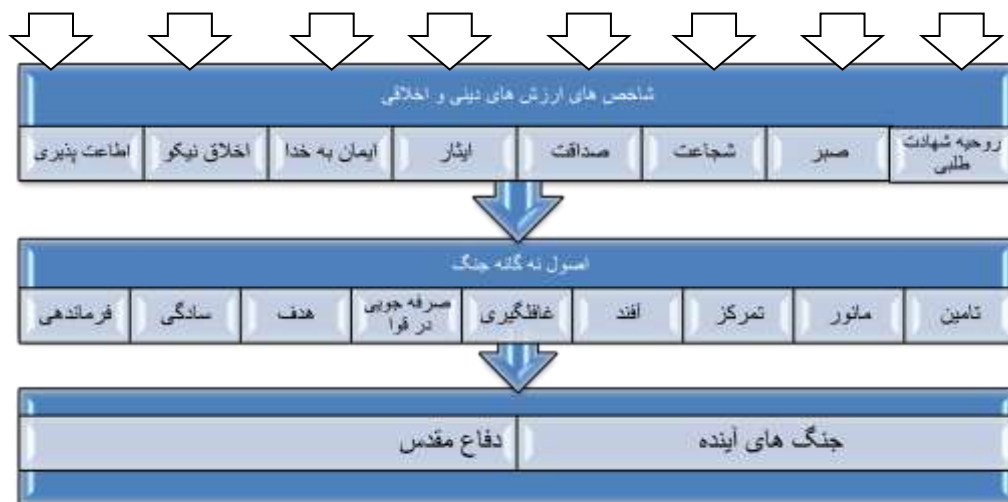
حفظ اسرار: در فرهنگ معین به معنای: مطلب پوشیده، امر پنهان و سرّ است. مضمون آن عبارت از اطلاعات است که باید آن را در دل پنهان داشت، خواه تنها یک نفر مجبور به حفظ آن باشد و خواه دو یا چند نفر (معین، ۱۳۸۰: ۳۴). در این رابطه در قرآن آمده که: ای کسانی که ایمان آورده‌اید محرم اسراری غیر از خودتان انتخاب نکنید، آن‌ها از هرگونه شر و فسادى درباره‌ی شما کوتاهی نمی‌کنند (آل عمران: ۱۱۸). در رابطه با اسرار جنگی امام علی (علیه‌السلام) می‌فرماید: حق شما بر من این است که جز اسرار جنگی هیچ سرّی را از شما پنهان نسازم و در اموری که پیش می‌آید جز حکم الهی بدون مشورت شما انجام ندهم (نهج البلاغه، نامه ۵۰).

ایثار و از خودگذشتگی: ایثار در لغت به معنی برگزیدن، عطا کردن، منفعت غیر را بر منفعت خود مقدم شمردن (دهخدا، ۱۳۶۴: ۲۶۵). در نگاه ظریف به ایثار، نوعی استکمال شعور انسانی در

(مطالعه موردی نزاجا)

انتخابی برتر و آگاهانه دیده می‌شود و نه صرفاً هیجانی زودگذر و بروز یک احساس آنی که در مقابل نیاز دیگران به آدمی دست می‌دهد. اینار در قرآن بسیار به آن اشاره شده است و در آیات زیادی از جمله (حشر: ۹، بقره: ۲۰۷، توبه: ۱۱۱ و آل عمران: ۹۲) آمده است. هرگز به نیکی (کامل) نمی‌رسید تا از آنچه خود دوست دارید انفاق نمایید و هر چه انفاق نمایید حتماً خداوند بر آن داناست. و یا می‌فرماید: از مردم کسانی هستند که با ایمان و فداکاری همچون علی (علیه‌السلام) در لیلۃ‌المبیت به هنگام خوابیدن در جایگاه پیامبر جان خود را به خاطر خشنودی خدا می‌فروشند (بقره: ۲۰۷).

همچنین جهت تحلیل داده‌های به دست آمده نیز از نرم‌افزار SPSS استفاده شد که طی آن فرضیه‌های پژوهش با استفاده از آزمون همبستگی رد یا تأیید شدند.

روش‌شناسی

با توجه به شرح بیان مسئله و این‌که توان رزم در نزاجا در این تحقیق توسعه می‌یابد این تحقیق از نوع کاربردی و همچنین از نظر روش تحقیق توصیفی-تحلیلی می‌باشد. برای جمع‌آوری اطلاعات موردنیاز از روش کتابخانه تخصصی به کمک کتاب‌ها، مقاله‌های علمی، سایت‌های اطلاعاتی و پیمایش اسناد مرتبط استفاده شد.

جامعه موردنظر در این مطالعه اعضای ثابت نیروهای مسلح شامل فرماندهان و بازنشستگان نیروی زمینی ارتش با حداقل ۳ سال سابقه کاری در مسئولیت‌های راهبردی جنگ‌های آینده (جنگ نوین، جنگ‌های ناهمطراز، شهری و ...) با جایگاه ۱۷ به بالا می‌باشند و همچنین کارکنان هیات معارف جنگ شهید سپهد صیاد شیرازی، معاونت آموزش نزاجا، معاونت مهندسی نزاجا، معاونت

عملیات نزاجا و دبیرخانه نزاجا می‌باشند که سابقه حضور در جبهه و فرماندهی گردان یا تیپ را داشته‌اند. با توجه به شرایط ذکر شده کل افراد مورد نظر در حدود ۱۶۰ نفر برآورد شدند که با توجه به فرمول کوکران تعداد ۱۰۸ نفر تعیین و به همین تعداد پرسشنامه جهت انجام این تحقیق توزیع شد.

جهت به دست آوردن پایایی این پرسشنامه ابتدا ۳۰ پرسشنامه به صورت تصادفی بین افراد خبره توزیع و پس از جمع‌آوری و اعمال نظر آنان مجدداً پس از ۱۵ روز پرسشنامه‌ها توزیع و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت که پایایی آن ۰/۹۰۳ به دست آمد و روایی آن از طریق نظرسنجی از اساتید مدیریت و افراد خبره مورد تأیید قرار گرفت.

از مجموع ۱۰۸ پرسشنامه توزیع شده، ۱۰۶ پرسش‌نامه تکمیل شدند (با ضریب بازگشت ۹۸/۱۴ درصد) که از تعداد ۱۰۲ پرسشنامه انتخاب و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. با توجه سایر پژوهش‌ها نرخ بازگشت به دست آمده در این مطالعه بسیار مناسب است. همچنین تمامی پاسخ‌دهندگان در این پژوهش مرد بودند. از مجموع ۱۰۲ نفر در این مطالعه، ۱۲ نفر با درجه سرتیپی، ۴۱ نفر با درجه سرهنگ تمام، ۲۸ نفر سرگرد و ۲۲ نفر با درجه سروانی که اغلب از بازنشستگان نزاجا بودند. در تمامی آن‌ها در عملیات‌های مختلف نزاجا در ۸ سال دفاع مقدس شرکت داشتند. همچنین از این تعداد، ۵۵ نفر دارای ۶۰ تا ۷۰ سال سن، ۲۵ نفر بین ۵۵ تا ۶۰ سال سن و ۳۲ نفر ۵۰ تا ۵۵ سال سن بودند.

تجزیه و تحلیل داده‌ها و یافته‌های تحقیق

پس از جمع‌آوری اطلاعات از طریق پرسشنامه داده‌ها دسته‌بندی شده و پس از تحلیل نتایج به دست آمده به شرح زیر آمده است. لازم به ذکر است مقدار β نشان‌دهنده ضرایب متغیرهای مستقل است که نمایانگر تأثیر هر یک از متغیرها می‌باشد در واقع β نشان می‌دهد که با یک واحد تغییر در متغیر مستقل چه مقدار تغییر در متغیر وابسته به وجود می‌آید هر چه قدر مطلق آن بزرگ‌تر باشد رابطه قوی‌تر متغیر وابسته و تغییر مستقل را نشان می‌دهد.

تجزیه و تحلیل فرضیه اول

فرضیه اول: ارزش‌های دینی و اخلاقی بر اصول جنگ نزاجا در دفاع مقدس تأثیر گذاشته است.

H0: ارزش‌های دینی و اخلاقی بر اصول جنگ نزاجا در دفاع مقدس تأثیر گذاشته است.

H1: ارزش‌های دینی و اخلاقی بر اصول جنگ نزاجا در دفاع مقدس تأثیر نگذاشته است.

جدول ۱: تجزیه واریانس فرضیه‌ها

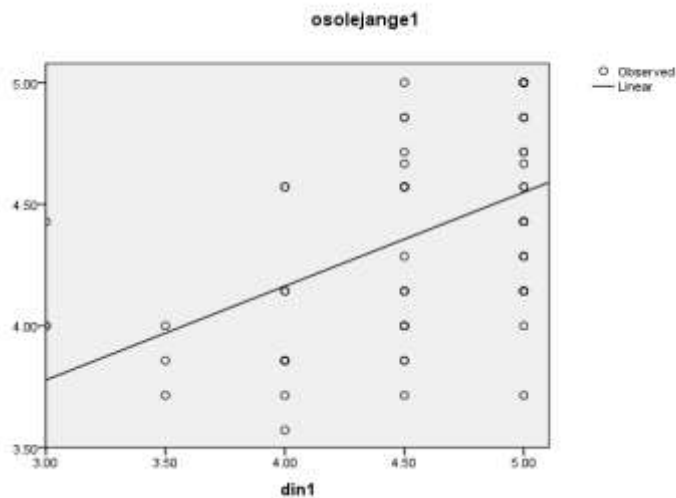
فرضیه‌ها	سطح معنی‌داری	F	میانگین مربعات	درجه آزادی	مجموع مربعات
فرضیه اول	۰/۰۰	۲۲/۰۹	۳/۰۱۷	۱	۳/۰۱۷
فرضیه دوم	۰/۰۰	۱۲/۹۲	۲/۵۰۸	۱	۲/۵۰۸

میانگین مربعات و مجموع مربعات، با بزرگ شدن حجم نمونه این دو به یکدیگر نزدیک‌تر می‌شوند که همان‌طور که در جدول فوق مشاهده می‌شود هر دو منطبق با یکدیگرند و نشان‌دهنده این است که تغییرپذیری در متغیر مستقل به چه میزان تغییر در متغیر وابسته ایجاد می‌نماید که برابر ۳/۰۱۷ است.

جدول ۲: جدول تجزیه رگرسیون خطی فرضیه‌ها

فرضیه	سطح معنی‌داری	T	ضرایب استاندارد β	ضرایب غیراستاندارد β
فرضیه اول	۰/۰۰	۷/۸۲۳	۰/۶۸۸	۰/۵۳۸
فرضیه دوم	۰/۰۰	۶/۳۹۷	۰/۶۱۳	۰/۶۲۰

با توجه به جدول فوق مشخص است که در سطح معنی‌دار کمتر ۰/۰۵ فرضیه اول پذیرفته می‌شود و چون سطح معنی‌داری به دست آمده برابر ۰/۰۰ می‌باشد پس فرضیه اول پذیرفته می‌شود و ضرایب استاندارد β نیز نشان می‌دهد که بین متغیر وابسته و مستقل ارتباطی معادل ۰/۶۸۸ برقرار است که هر قدر به یک نزدیک‌تر باشد ارتباط بیشتری برقرار می‌باشد و هر قدر به صفر نزدیک‌تر باشد ارتباط کمتری دارند. نمودار مربوط به ارتباط بین متغیر وابسته و متغیر مستقل فرضیه اول در زیر نشان داده شده است. لازم به ذکر است هر قدر میزان پراکندگی نقاط بیشتر باشد نشان‌دهنده همبستگی بیشتر بین متغیرهای وابسته و مستقل می‌باشد.

نمودار ۱: مربوط به ارتباط بین متغیر وابسته و متغیر مستقل فرضیه اول

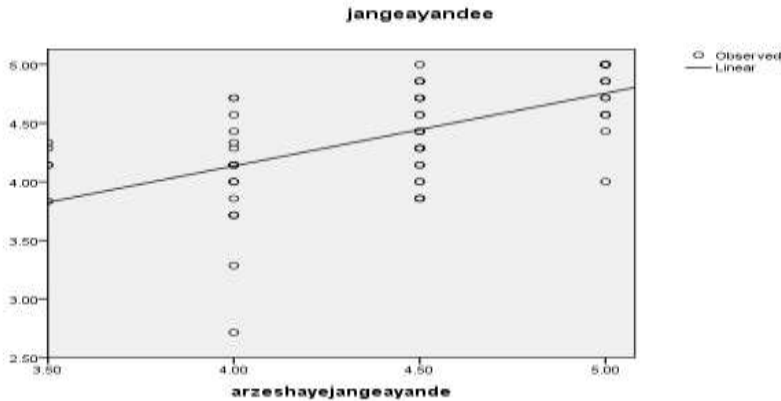
تجزیه و تحلیل فرضیه دوم

فرضیه دوم: ارزش‌های دینی و اخلاقی بر اصول جنگ نزاچا در جنگ‌های آینده تأثیر دارد.

H_0 : ارزش‌های دینی و اخلاقی بر اصول جنگ نزاچا در جنگ‌های آینده تأثیر دارد

H_1 : ارزش‌های دینی و اخلاقی بر اصول جنگ نزاچا در جنگ‌های آینده تأثیر ندارد

همان‌طور که در جدول ۱ مشاهده می‌شود هر دو منطبق با یکدیگرند و نشان‌دهنده این است که تغییرپذیری در متغیر مستقل به چه میزان تغییر در متغیر وابسته ایجاد می‌نماید که برابر $۲/۵۰۸$ است. با توجه به جدول ۲ مشخص است که در سطح معنی‌دار کمتر $۰/۰۵$ فرضیه پذیرفته می‌شود و چون سطح معنی‌داری به دست آمده برابر $۰/۰۰$ می‌باشد پس فرضیه دوم پذیرفته می‌شود و ضرایب استاندارد β نیز نشان می‌دهد که بین متغیر وابسته و مستقل ارتباطی معادل $۰/۶۱۳$ برقرار است که هر قدر به یک نزدیک‌تر باشد ارتباط بیشتری برقرار می‌باشد و هر قدر به صفر نزدیک‌تر باشد ارتباط کمتری دارند. نمودار مربوط به ارتباط بین متغیر وابسته و متغیر مستقل فرضیه دوم در زیر نشان داده شده است.

نمودار ۲: مربوط به ارتباط بین متغیر وابسته و متغیر مستقل فرضیه دوم

با توجه به تعریف هرکدام از اصول نه‌گانه ذکر شده، می‌توان ارتباط مستقیم ارزش‌های اخلاقی و دینی را بر آن‌ها بررسی نمود.

اصل تأمین

با توجه به اصل تأمین که عبارت است از حفاظت در مقابل غافلگیری، عملیات جاسوسی، خرابکاری و براندازی که بنا بر جمع‌آوری نظرات فرماندهان جنگ بکارگیری افرادی که در حفظ اسرار نظامی کوشا هستند می‌تواند به بهبود و رشد این اصل کمک کند. حفاظت از اطلاعات نیز از صدر اسلام مورد توصیه قرار گرفته است تا جایی که امام علی (علیه‌السلام) می‌فرماید: حق شما بر من این است که جز اسرار جنگی هیچ سری را بر شما پنهان نسازم (نهج‌البلاغه، نامه ۵۰)

اصل وحدت فرماندهی

اصل وحدت فرماندهی به معنای داشتن اختیارات لازم و بکار بردن حداکثر تلاش تمام نیروها برای رسیدن به اهداف اصل وحدت فرماندهی در تمام وظایف نظامی صدق می‌کند. وحدت فرماندهی همکاری و وحدت دسته‌جمعی را به وجود می‌آورد. لذا با توجه به نتایج تحقیق و نظر فرماندهان وجود انضباط و اطاعت‌پذیری بین نفرات می‌تواند در میدان نبرد مفید و کارساز باشد.

اصل تمرکز قوا

تمرکز قوا عبارت است از برتری قدرت رزمی در زمان و مکان مناسب برای ضربه زدن کامل به نقطه ضعف دشمن. بکار بردن صحیح اصل تمرکز همراه با سایر اصول جنگ ممکن است باعث شود نیروی کوچکی با یک نیروی بزرگ نائل آید.

اصل افندی

در عملیات افندی یک یگان اراده خود را به دشمن تحمیل نموده و ابتکار عمل و آزادی خود را حفظ می‌نماید. لذا با توجه به نظر فرماندهان نظامی داشتن نیروی شجاع در اجرای اصل افتد بسیار مهم است

اصل غافلگیری

غافلگیری یعنی ضربت زدن به دشمن در زمان و مکان که انتظار آن را نداشته باشد. غافلگیری با حفظ اسرار و اختفا صداقت داشتن کارکنان در دادن اطلاعات لازم به فرمانده در زمان و مکان مناسب و داشتن نیروی صادق در رساندن اطلاعات سالم می‌تواند مؤثر باشد. بر اساس اصل ۵۷ نیروهای مسلح داشتن صداقت از عوامل اساسی برای هر فرد است و عدم صداقت در گفتار به‌مثابه محارب برای یک سرباز است.

اصل صرفه‌جویی

به معنای استفاده از حداقل نیرو در یک مسئله به‌منظور به کار بردن نیروی بیشتر در مناطق دیگر است. برای پیشبرد یک عملیات مهم گاهی نیاز می‌شود نیروی کمی بخشی از عملیات را در دست گیرد تا عده اصلی نیروها عملیات اصلی را انجام دهند. این مهم تنها با اتکا اصل ایمان و توکل قابل دستیابی است.

اصل هدف

عبارت است از مقصود نهایی که کلیه تلاش‌های نیروهای نظامی به‌طرف آن متمرکز و هدایت گردد. لذا داشتن ایمان به خدا در وجود یک سرباز در دستیابی به هدف می‌تواند بسیار کارآمد باشد.

اصل مانور

عبارت است از تغییر محل عده‌ها و نیروها به‌طرف دشمن در زمان و مکان مناسب برای انجام مأموریت محوله. یکی از اصلی‌ترین فاکتورها در عملیات‌های مختلف داشتن روحیه شهادت‌طلبی است که در تاریخ تشیع نیز مشهود بوده است. با بهره‌گیری از فرهنگ دینی، ترویج روحیه شهادت‌طلبی می‌تواند در جنگ‌های آینده مفید باشد.

اصل سادگی و نیز اخلاق نیکوی فرماندهان می‌تواند بسیار تأثیرگذار باشد در دریافت و اجرای دستورات به‌صورت ساده و قابل فهم به سربازان کمک کند.

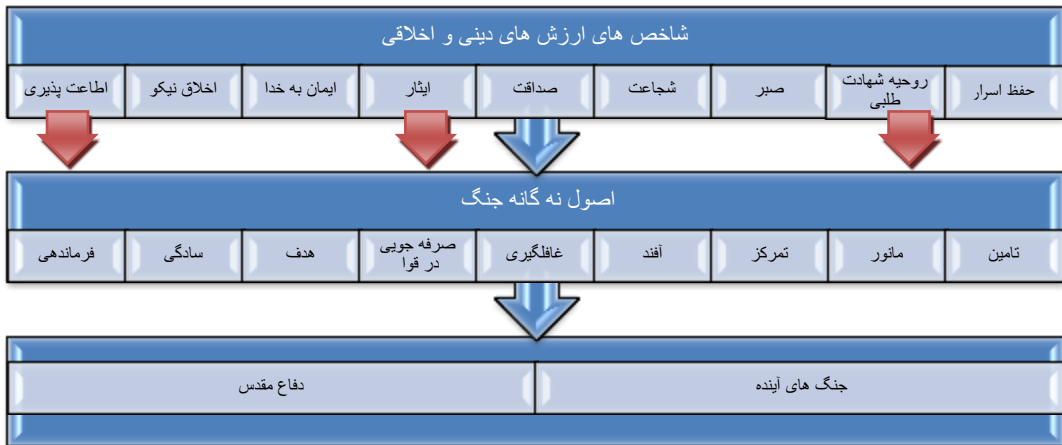

(مطالعه موردی نزاجا)

جدول ۳: تجزیه و تحلیل شاخص‌ها

مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربعات	F	سطح معنی‌داری	تأثیر شاخص‌ها	
۳/۰۳۸	۱	۳/۰۳۸	۱۱/۲۷۰	۰/۰۰۱	حفظ اسرار بر اصل تأمین	دفاع مقدس
۹/۷۹۸	۱	۹/۷۹۸	۲۵/۹۸۲	۰/۰۰	اطاعت‌پذیری بر وحدت فرماندهی	
۳/۱۴۰	۱	۳/۱۴۰	۸/۸۸۶	۰/۰۰۴	صبر بر اصل تمرکز	
۸/۶۲۵	۱	۸/۶۲۵	۱۶/۵۲۱	۰/۰۰	روحیه شهادت‌طلبی بر مانور	
۷/۰۲۳	۱	۷/۰۲۳	۱۰/۱۵۹	۰/۰۰۹	شجاعت بر آفند	
۰/۴۱۲	۱	۰/۴۱۲	۲/۱۶۷	۰/۱۴۶	صداقت بر غافلگیری	
۹/۱۰۳	۱	۹/۱۰۳	۲۴/۵۲۵	۰/۰۰	گذشت و ایثار بر صرفه‌جویی قوا	
۹/۰۸۳	۱	۹/۰۸۳	۱۱/۲۵۹	۰/۰۰۱	ایمان به خدا بر هدف	
۶/۲۳۸	۱	۳/۴۴۲	۶/۲۳۸	۰/۰۰۵	اخلاق نیکو بر سادگی	
۴/۶۶۲	۱	۴/۶۶۲	۸/۵۷۸	۰/۰۰۵	حفظ اسرار بر اصل تأمین	جنگ‌های آینده
۸/۶۲۵	۱	۸/۶۲۵	۱۶/۵۲۱	۰/۰۰	اطاعت‌پذیری بر وحدت فرماندهی	
۶/۰۹۱	۱	۶/۰۹۱	۸/۵۸۵	۰/۰۰۵	صبر بر اصل تمرکز	
۱۹/۹۶۱	۱	۱۹/۹۶۱	۲۷/۷۵۲	۰/۰۰	روحیه شهادت‌طلبی بر مانور	
۱۱/۴۶۲	۱	۱۱/۴۶۲	۲۵/۸۶۱	۰/۰۰	شجاعت بر آفند	
۰/۳۲۳	۱	۰/۳۲۳	۰/۸۱۱	۰/۳۷۱	صداقت بر غافلگیری	
۲۲/۳۴۵	۱	۱۰/۵۶۲	۲۲/۳۴۵	۰/۰۰	گذشت و ایثار بر صرفه‌جویی قوا	
۳/۱۶۷	۱	۰/۵۱۰	۳/۱۶۷	۰/۰۲۶	ایمان به خدا بر هدف	
۰/۵۱۱	۱	۰/۱۲۱	۰/۵۱۱	۰/۰۵۱	اخلاق نیکو بر سادگی	

جدول ۴: نتایج تحلیل مؤثرترین شاخص‌های ارزش‌های دینی بر اصول جنگ

نتیجه‌گیری و پیشنهاد

الف - نتیجه‌گیری:

بر اساس تجزیه و تحلیل داده‌ها این پژوهش از بین تأثیر ۹ شاخص ارزش‌های دینی بر اصول ۹ گانه جنگ تأثیر ۳ شاخص روحیه شهادت‌طلبی بر مانور و ایثار بر صرفه‌جویی در قوا و اطاعت‌پذیری بر اصل فرماندهی هم در دفاع مقدس و هم در جنگ‌های آینده بیشترین تأثیر و اهمیت را داشته‌اند. لذا به همین منظور بهره‌گیری از تجربیات فرماندهان دفاع مقدس و انتقال این تجربیات در زمینه‌ی اطاعت‌پذیری، روحیه شهادت‌طلبی و گذشت و ایثار به نسل‌های آینده و نشر آن‌ها در غالب کتب درسی و استفاده آن‌ها در مراکز آموزش نیروی زمینی می‌تواند بسیار مفید باشد. از جمله راه‌های گسترش شاخص‌های دینی و اخلاقی ترویج و آموزش آن در جامعه و همچنین نیروهای نظامی است. لذا با توجه به اهمیت این موضوع نذاجا باید کوشش نماید نسبت به فراهم کردن سازکاری مناسب در راستای بهره‌گیری کافی از آموزه‌های دینی و اخلاقی در پرورش نیروی متعهد اقدام نموده و همچنین در مراکز آموزشی کادر و وظیفه خود توجه ویژه‌ای به این امر داشته باشد و آن را در برنامه آموزشی سالیانه خود بگنجانند. در همین راستا نقش ارگان‌هایی مانند عقیدتی سیاسی نذاجا مهم است. هرچند امروزه علاوه بر روش‌های آموزشی مرسوم به‌کارگیری سبک نوین آموزشی به کمک افراد نخبه و جوان در

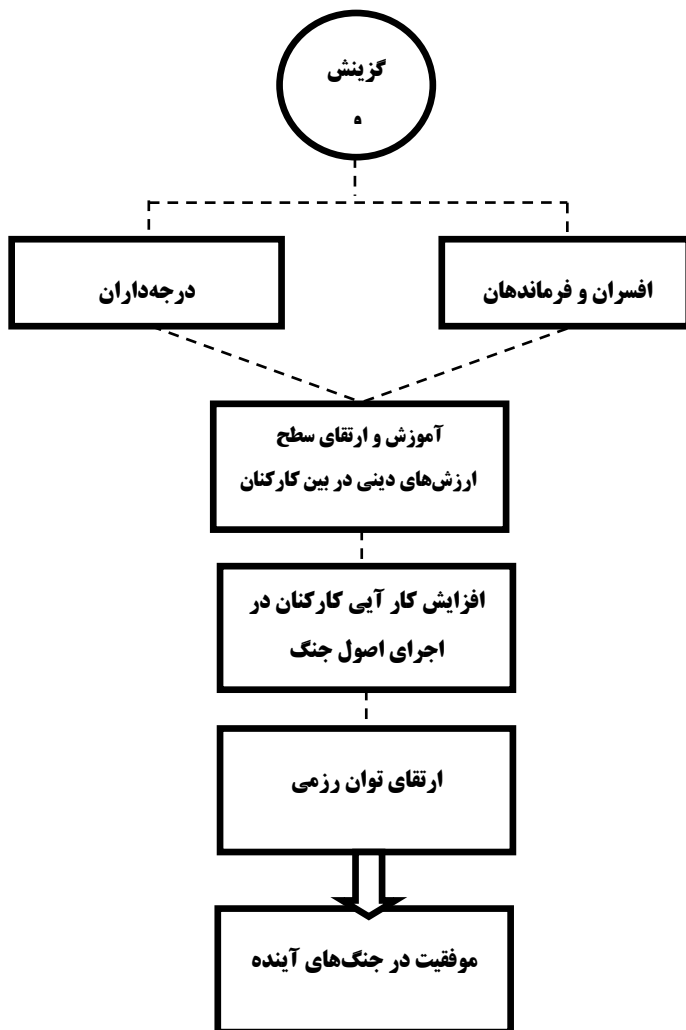
این سازمان می‌تواند در جذب و آموزش آموزه‌های دینی با نسل جوان کارآمدتر و بهره‌وری بالاتر داشته باشد.

ب- پیشنهادها:

با توجه به یافته‌های پژوهش و اهمیت ارزش‌های دینی و اخلاقی به‌منظور استفاده هرچه بیشتر در جنگ‌های آینده نزاجا در گزینش و استخدام کارکنان افسر و درجه‌دار خود جهت آماده نمودن یک نیروی کارآمد باید علاوه بر در نظر گرفتن معیارهای سلامت جسمانی شاخصه‌های دینی و اخلاقی را بیش‌ازپیش مدنظر خود قرار دهند و همچنین اقدام به ایجاد سیستم‌های دقیق‌تر گزینش در زمان مصاحبه و استخدام جوانان با بنیه دینی قوی‌تر نماید تا با فراگیری آموزش علمی و نظامی هم‌زمان با اجرای آموزش‌های عقیدتی، بتواند نیرویی متدین تربیت و پیکره سازمان تزریق نماید. استفاده از طرح مشابه حلقه صالحین سپاه پاسداران می‌تواند الگوی مناسبی در انتخاب هر چه بهتر نیروها در زمان استخدام و گزینش با پیشینه دینی و اخلاقی بهتر و مطمئن‌تری دارند و به‌عنوان منبع مطمئن نیروی انسانی برای نزاجا باشد. امروزه یکی از مسائل مهم که جامعه و نیروهای نظامی با آن مواجه هستند بحث تهاجم فرهنگی است که دشمن با توجه به پی‌بردن به اهمیت موضوع برنامه مستحکمی جهت کم‌رنگ کردن بنیه‌های دینی و اسلامی دارد. لذا ایجاد برنامه دقیق و نوین آموزشی فرهنگی و جذب جوانان به سمت آموزه‌های ناب اسلامی بسیار ضروری و بااهمیت است. ایجاد و تنظیم برنامه‌های نوین جدید دلخواه جوانان و مناسب با نیازهای نسل جدید که پاسخگوی نیازهای آن‌ها باشد و اینکه بتواند ارزش‌های دینی و اخلاقی را در بین آنان تقویت و گسترش دهد می‌تواند موضوعی باشد که در آینده بیشتر موردتحقیق و بررسی قرار گیرد تا بتواند در برنامه‌ریزی‌های جدید نزاجا هرچه بیشتر کمک کند. درنهایت موارد ذیل می‌تواند به‌عنوان راهکارهای مناسب جهت افزایش تأثیر ارزش‌های دینی و اخلاقی در جنگ‌های آینده کارآمد باشد.

۱. استخدام، گزینش و به‌کارگیری کارکنان مؤمن و متعهد در پیکره سازمان
۲. پرورش و ارتقاء نیروهای سازمان با اجرای آموزش‌های دینی و اخلاقی در سطح نزاجا
۳. افزایش ریشه برنامه آموزش‌های دینی و اخلاقی در نزاجا جهت ارتقاء خصوصیات اخلاقی اسلامی در بین کارکنان
۴. استفاده از روحانیون عقیدتی در کلاس‌های آموزش نزاجا

۵. توجه ویژه فرماندهان به یادگیری و توانایی به کارگیری کارکنان اصول جنگ
۶. افزایش روحیه و آمادگی کارکنان با استفاده از آموزه‌های دینی جهت اجرای اصول جنگ

شکل ۱. مدل پیشنهادی

فهرست منابع

- **قرآن کریم**، ترجمه مهدی الهی قمشه‌ای
- **نهج البلاغه**، محمد دشتی، (۱۳۸۶)، ج ۲. مشهد، انتشارات آیین تربیت.
- امام خمینی (رحمه‌الله‌علیه): **اندیشه‌های نظامی امام**، (۱۳۹۳). انتشارات دانشگاه افسری امام علی (علیه‌السلام).
- امام خمینی (رحمه‌الله‌علیه): **صحیفه‌ی نور**، (۱۳۶۹). تهران: وزارت ارشاد ج ۱۵ و ۱۶ و ۲۱.
- امام خمینی (رحمه‌الله‌علیه): **شرح حدیث جنود عقل و جهل**، (۱۳۸۰). دفتر نشر آثار امام.
- الف - منابع فارسی:**
- افتخاری، رضا. حسین کامکار. **بازشناسی مفهومی جنگ ناهمطراز**، (۱۳۷۸). ش ۸۹ و ۹۰. فصلنامه‌ی نگرش راهبردی.
- **اقتدار بازدارنده**: گزارشی از همایش فرماندهان بلندپایه نیروی زمینی ارتش، (همشهری، ۸۴/۰۸/۲۵)
- ابراهیمی، اسماعیل؛ بهرام فاتح و شهروز دانا. (۱۳۹۰). **ایثار و شهادت؛ نقش و کارکرد آن در توسعه کشور**، همایش ملی ایثار و شهادت، همدان، دانشگاه آزاد اسلامی واحد همدان.
- ابن منظور، **لسان‌العرب المحيط**، (۱۳۶۵). مقدمه شیخ عبدالله علایلی، بیروت.
- افشار، اعظم. (۱۳۹۰). **راه‌های حفظ و انتقال فرهنگ ایثار و شهادت به نسل آینده**، همایش ملی ایثار و شهادت، همدان، دانشگاه آزاد اسلامی واحد همدان.
- الیاسی، محمدحسین، (۱۳۸۲)، **کاربرد عملیات روانی در جنگ نامتقارن**، ش ۲۳. فصلنامه مطالعات بسیج.
- آیت‌الله جوادی آملی، (۱۳۶۸)، **حماسه و عرفان**، انتشارات الزهراء قم.
- تمیمی آمدی، عبدالواحد، (۱۳۷۳). **غررالحکم و دررالكلم**، ج ۴، انتشارات دانشگاه تهران.
- حسینی، سید رضا، (۱۳۷۶). **میل به پیروزی یعنی شجاعت، شایستگی، جسارت**، ش ۱۴. انتشارات دانشگاه امام حسین،
- خجسته فر، هوشنگ. (۱۳۶۸). **جامعه‌شناسی جنگ**، بوتولگاستون، تهران: انتشارات سازمان انتشارات و آموزش انقلاب اسلامی.
- خواجه نصیر الدین طوسی، (۱۳۷۳)، **اوصاف الاشراف**، ج ۳، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی. سازمان چاپ و انتشارات،
- راغب اصفهانی، (۱۳۷۶). **مفردات الفاظ القرآن**، انتشارات دارالعلم.

- رستمی نسب، عباسعلی. (۱۳۸۹)، *مبانی نظری دفاع مقدس در قرآن کریم*، ش ۲. نشریه ادبیات پایداری، سال اول.
- رسولی، حبیب‌الله. *فصلنامه‌ی مدیریت نظامی*، (۱۳۸۹). ش ۳۷.
- زمانی محبوب، حبیب، (۱۳۸۷)، *ویژگی‌های مجاهدان صدر اسلام*، شماره ۱۶، مجله: حصون.
- شرف خراسانی، شرف‌الدین، (۱۳۷۹)، *نخستین فیلسوفان یونان*، انتشارات علمی و فرهنگی دانشگاه امام حسین (علیه‌السلام).
- شریعتی، علی، حسین وارث آدم، *مجموعه آثار*، (۱۳۷۱). انتشارات مجد.
- عاملی، محمد بن مکی، (۱۳۷۸)، *الدروس الشرعیة فی فقه الإمامیة*، ج ۲. دفتر انتشارات اسلامی.
- کرمی، رضا، (۱۳۸۴)، *ملاحظات اساسی در جنگ ناهم‌تراز*. شماره ۳۴. فصلنامه‌ی مدیریت نظامی.
- لایقی، غلامرضا، (۱۳۹۱)، *شرح نهج البلاغه*، ج ۷، انتشارات کتاب نیستان.
- *لغت‌نامه‌ی دهخدا*، (۱۳۶۴). نشر فروردین.
- محمدرضا، جعفری. (۱۳۸۵). *به سوی تمدن جدید: سیاست در موج سوم*، آلوین تافلر و هایدی تافلر.
- مصباح، مجتبی، (۱۳۸۶)، *فلسفه اخلاق*، مؤسسه آموزشی - پژوهشی امام خمینی.
- مکارم شیرازی، ناصر، (۱۳۷۴)، *تفسیر نمونه*، تهران، انتشارات دارالکتب الإسلامیة.
- نقی زاده، اکبر، علی (۱۳۸۰)، *عوامل معنوی و فرهنگی دفاع مقدس*، جلد ۲، ارزش‌های اسلامی، انتشارات: مرکز تحقیقات اسلامی.

ب- سایت:

- امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، *مجموعه بیانات (صبحگاه مشترک و مراسم تحلیف دانشجویان دانشکده‌ی افسری*. ۸۴/۸/۲۵) - (چهارمین آیین مشترک دانش‌آموختگی و تحلیف دانشجویان دانشگاه‌های افسری. ۹۳/۰۸/۲۶) - *مجموعه بیانات* (۸۹/۰۷/۲۲) قابل دسترسی در: www.leader.com